

موانع شکل‌گیری پیوندهای روستایی-شهری در کلانشهر تهران مورد: بخش مرکزی شهرستان شهریار

www.jpud.ir

آزاده امینی^۱، معصومه رفیعی^{۲*}

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

^۲ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

*e-mail: raha_rafie@yahoo.com

پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۱/۰۵

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۲/۰۴

چکیده

در این تحقیق به تحلیل موانع شکل‌گیری پیوندهای روستایی - شهری در نواحی پیرامون کلانشهر تهران پرداخته شده است. این پژوهش از نوع توصیفی- تحلیلی و براساس هدف کاربردی و از نظر روش میدانی است. جامعه آماری شامل ۴۶ روستای بخش مرکزی شهریار بوده که حجم نمونه کالبدی برابر با ۱۳ روستا و نمونه انسانی برابر با ۳۸۱ نفر انتخاب شده است. نتایج نشان داد جریان خدمات آموزشی و خدمات بهداشتی درمانی بصورت سلسله مراتبی و سایر جریانات بصورت قطبی می باشند و جز جریان مردم و محصول سایر جریانات یکسویه می یاشند. در بین عوامل متاثر از محیط و نظام اسکان، دسترسی به خدمات زیر بنایی به عنوان یکی از موانع شکل‌گیری پیوندهای روستا-شهری روستاهای مورد مطالعه و شهر شهریار شناخته شد. در بررسی موانع متاثر از نظام اجتماعی - اقتصادی به کیفیت خدمات، نظام سیاست گذاری کارآمد، وجود مراکز پشتیبان تولید و کیفیت ارائه خدمات آن، وجود مراکز فرآوری صنعتی محصولات و وجود تولید تجاری در ناحیه روستایی پرداخته شد. تمام این عوامل در سطح معناداری کمتر از ۵ درصد و حد بالا و پایین منفی بعنوان موانع شناخته شدند. بر این اساس می توان نتیجه گرفت: تحقق پیوندهای روستایی - شهری در نظام یکپارچه روستایی - شهری امکان پذیر است، در این نظام نقش پذیری روستاها و شهرها، وابسته به به شرایط و منابع محیط و تا زیاد متاثر از اصلاحات ساختاری در نظام اجتماعی - اقتصادی است. در این بین، نقش نظام سیاستگذاری کلیدی تر است.

واژگان کلیدی: پیوندهای روستا-شهری، شبکه منطقه‌ای، نظام های زیستی، شهر شهریار.

مقدمه

سکونتگاه‌های شهری و روستایی اگرچه از نظر فیزیکی از یکدیگر جدا می‌باشند اما روابط تنگاتنگ موجود بین این سکونتگاه‌ها مطالعه و بررسی توأم آنها را جهت برنامه‌ریزی جامع ضروری می‌سازد. در این رابطه اولین قدم شناخت روابط بین این دو فضای جغرافیایی است، اهمیت توجه به مناسبات شهر و روستا تا بدانجاست که بسیاری معتقدند برای فهم و تعدیل پویایی جریان فقر در کشورها به ویژه در کشورهای در حال توسعه که در معرض شهرنشینی شتابان قرار دارند تنها در قالب تاکید بر نحوه و دامنه روابط متقابل و تعامل میان عرصه‌های روستایی و شهری قابل فهم و چاره‌جویی است. کلانشهر تهران به صورت یک قطب رشد با تمرکز شدید فضایی امکانات و خدمات و به تبع آن عوامل جاذبه، زمینه‌ی جابه‌جایی‌های شدید روزانه‌ی جمعیت از روستاهای تحت حوزه‌ی نفوذ خود را فراهم نموده است. روستاهای بخش مرکزی شهرستان شهریار با اتکا بر اقتصاد و نظام تولیدی خود روابطی را با شهر تهران برقرار نموده‌اند. هر چند در این ارتباط، سکونت‌گاه‌های روستایی منطقه، برخی از تقاضاها و نیازهای خود را برآورده ساخته‌اند اما ارتباط کاملاً یک سویه، نا برابر و بیشتر به سود شهر تهران و کمترین منفعت را متوجه عرصه‌های روستایی ساخته است، با توجه به سیاست‌گذاری‌های نامتناسب در سطوح مختلف که نهایتاً پیامدی جز رشد نسبی شهر نداشته است، روستاها (به ویژه بخش کشاورزی) را در حاشیه قرار داده است. بنابراین مساله تحقیق عبارت است از: فقدان و عدم همزیستی دو نظام سکونتگاهی شهر و روستا در ناحیه مورد بررسی است که موجب تضعیف و تحلیل رفتن روستاها در برابر تقویت و رشد ناموزون نظام دیگر (شهر) می‌شود. محقق به منظور بررسی و مطالعه موضوع این پژوهش و دستیابی به اهداف مورد نظر، از راهبرد شبکه منطقه‌ای بهره‌گرفته است. در این میان از لحاظ نظری و در چارچوب پیوند‌های روستایی-شهری داگلاس (۱۹۹۸) توجه به هر دو عرصه روستایی-شهری به عنوان دو

نظام همبسته و یکپارچه فضایی به صورت مکمل و عملکردی، میتواند زمینه‌ساز تحول روابط سنتی و سلطه‌امیز حاکم و در نهایت توسعه روستایی و منطقه‌ای باشد. راهبرد شبکه منطقه‌ای با تاکید بر کاهش فقر و نا برابری‌های فضایی میان شهر و عرصه‌های پیرامونی اش، توسعه منطقه‌ای را در قالب چارچوبی که بر پیوند‌های متقابل و مکمل میان عرصه‌های شهری و روستایی استوار است، پیگیری می‌کند و معتقد است که از این طریق ضمن تحقق توسعه منطقه‌ای، اهداف توسعه ملی نیز به نحوی پایدار قابل دستیابی است. پژوهش حاضر حاضر، با تاکید بر مناسبات نظام‌های زیستی (شهر و روستا) و استفاده از راهبرد شبکه منطقه‌ای در ناحیه مورد مطالعه به دنبال شناخت، بررسی و تجزیه و تحلیل نوع روابط و مناسبات شهر و روستا در چارچوب نظریه داگلاس است. در واقع پژوهش حاضر سعی دارد با بررسی پیوندهای کلانشهری میان کلانشهر تهران و نواحی روستایی اطراف شهرستان شهریار و تبیین روندها و مکانیسم‌های حاکم بر آن، اثرات و پیامدهای این جریان‌ات و مناسبات را بر ساختار کالبدی-فضایی روستاهای پیرامونی مورد بررسی قرار دهد.

مبتنی بر رویکرد شبکه منطقه‌ای موانع شکل‌گیری پیوند‌های روستایی-شهری در نواحی روستایی پیرامون کلان‌شهرها کدام هستند؟

والتر کریستالر جغرافیدان آلمانی با الهام از مطالعاتش در دشت‌های هموار جنوب آلمان نظریه مکان مرکزی را ارائه کرد. او معتقد بود، مفهوم مرکزیت «نه تنها حوزه‌های کوچک شهری را بلکه شبکه‌ای متشکل از چندین حوزه کوچکتر را نیز شامل می‌شود و این امر نه تنها به حوزه‌ی پیرامونی بلافصل آنها مربوط می‌شود، بلکه در واقع شبکه‌ای متشکل از چندین حوزه‌ی کوچکتر را نیز شامل می‌شود...» او اضافه می‌کند که «ویژگی اصلی شهر این است که کانون مرکزی یک حوزه پیرامونی باشد» کریستالر سکونتگاه‌هایی را که برای حوزه پیرامونی خود مرکزیت دارند را سکونتگاه مرکزی می‌نامد

کل اقتصاد انتشار می‌یابد. در نظریه قطب رشد، سرمایه‌گذاری در صنعت به منزله موتور توسعه برای فعالیت‌های کشاورزی و تجاری مورد توجه قرار می‌گیرد و در آن سرمایه و نیروی کار جا به جا می‌شود. (شکوهی، ۱۳۷۵: ۳۱۲).

هانس بوبک (۱۹۴۸) با توجه به شهرهای منطقه شرق اسلامی و حوزه نفوذ روستایی آنها با به کار بردن اصطلاح «سرمایه‌داری بهره‌بری» به ارائه نظریه تازه‌ای در این زمینه دست زد. منظور هانس بوبک از این اصطلاح در چارچوب مقاله «مراحل تکامل اجتماعی - اقتصادی از لحاظ جغرافیایی عبارت بود از یک مرحله مستقل میان «مرحله جامعه زراعی سازمان یافته (طبقاتی) اربابی و مرحله سرمایه‌داری تولیدی» (اهلرس، ۱۳۸۰: ۲۲۱). اکارت اهلرس در بررسی خود درباره «روند تکوین شهرهای سستی و ماقبل سرمایه‌داری»، در جمع‌بندی کوتاهی از نقطه نظرات بوبک پیرامون سرمایه‌داری بهره‌بری، ویژگی‌های اساسی این نوع صورت‌بندی را این چنین معرفی می‌کند (دانشنامه مدیریت شهری و روستایی، ۱۳۸۸)

۱. شهرها نه تنها شالوده و اساس اولیه برپایی خود را مدیون حوزه‌ی روستایی پیرامونی هستند، بلکه این حوزه از طریق مازاد تولید، اساس تغذیه شهری را فراهم می‌سازد و در عین حال، باراری برای تولیدات نهایی و نیمه تمام شهری به شمار می‌آید؛

۲. شهرها محل اصلی اقامت زمینداران بزرگ (مالکان غایب) است. ازین رو،

۳. «ارزش افزوده» تولیدی در روستاها به مراکز شهری انتقال می‌یابد و در واقع، شهرها این گونه عواید را غصب می‌کنند؛

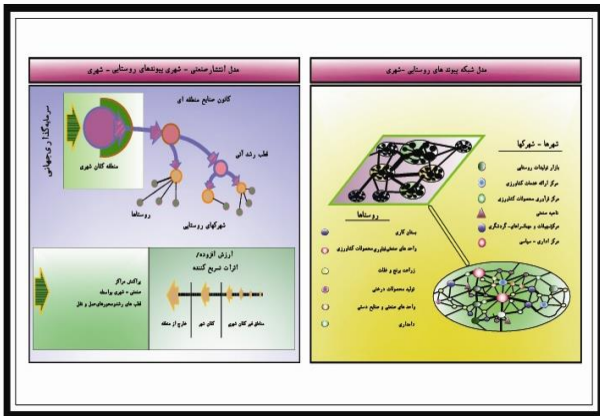
دنيس راندينلی (۱۹۷۶ م) با بهره‌گیری از نظرات جانسون برای اضافه نمودن ابعاد فضایی و مکانی به برنامه ریزی‌های منطقه‌ای و فضایی - به عنوان مکمل سایر انواع برنامه ریزی منطقه‌ای و نه به عنوان جایگزین آنها - رویکرد کارکرد‌های شهری در توسعه روستایی را مطرح ساخت. در این ارتباط

(سعیدی، ۱۳۸۲: ۱۳۱). ضمن تبیین عملکردها و نقش‌های روستایی و شهری پنج نوع جریان مردم، تولید، کالاها، سرمایه و اطلاعات و ایده را شناسایی می‌نماید و اعتقاد دارد باعث پیوند مکمل و دوسویه روستایی و شهری می‌گردند. (سعیدی، ۱۳۸۴: ۷).

اغلب تحقیقات جغرافیایی در روابط شهر و روستا متأثر از نظریه والتر کریستالر است. مرکزیت در مفهوم آمایش شامل نیروی جاذبه یا اهمیت مراکز مسکونی است که بر حسب میزان جمعیت و وسعت مناطق مسکونی تعیین می‌شود. اما در این نظریه، مرکزیت بر حسب کیفیت خدماتی و کارکردهای متفاوتی که ارائه می‌شود بیان می‌گردد. (رضوانی، ۱۳۸۱: ۱۰۲). در این رابطه ویژگی اصلی شهر این است که کانون مرکزی یک حوزه پیرامونی باشد «کریستالر سکونتگاه‌هایی را که برای حوزه پیرامونی خود مرکزیت دارند را سکونتگاه مرکزی می‌نامد. (سعیدی، ۱۳۸۹: ۱۳۱). در واقع یکی از جنبه‌های مهم این بحث، ماهیت فعالیت‌های شهری و سرشت فعالیت‌های روستایی است (سعیدی، ۱۳۸۷: ۱۴). با اینحال این پرسش همواره مطرح است که چگونه میتوان به تبیین همه جانبه وسعت، تعداد و پراکنش فضایی سکونتگاه‌ها پرداخت و چگونه می‌توان قانون مندی‌های مربوط به آن را دریافت؟» (سعیدی، ۱۳۸۸: ۳۵-۳۴).

از میان تمام مفاهیمی که برای توسعه فضایی مطرح است، قطب‌رشد، گبرایی و استفاده بیشتری در ادبیات توسعه داشته، ضمن اینکه مفاهیم متعدد و غیر همسانی برای این واژه به کار گرفته شده است. تکوین این نظریه را می‌بایست در درک اهمیت فضا در توسعه منطقه‌ای پیگیری کرد (صرافی، ۱۳۷۷: ۱۰۹). نظریه قطب‌رشد یکی از مهمترین نظریه‌های رشد اقتصادی است که توسط «فرانسوا پرو» در سال ۱۹۵۰ عرضه شده است. وی معتقد است رشد، خود همزمان در همه جا اتفاق نمی‌افتد، بلکه ابتدا در نقاط یا قطب‌های رشد با درجات گوناگون ظاهر می‌شود و سپس از کانال‌های متعدد در

اساسی توسعه منطقه ای از جنبه نظری و علمی، طرح پارادایم جدید شبکه منطقه ای را ضروری دانست تا از آن طریق تلاش گردد در تعریف اجزاء نظام فضایی (ملی)، تغییرات محلی در پیوندهای روستایی - شهری به حساب آورده شود (Douglass, Mike, ۱۹۹۸: ۱۱).

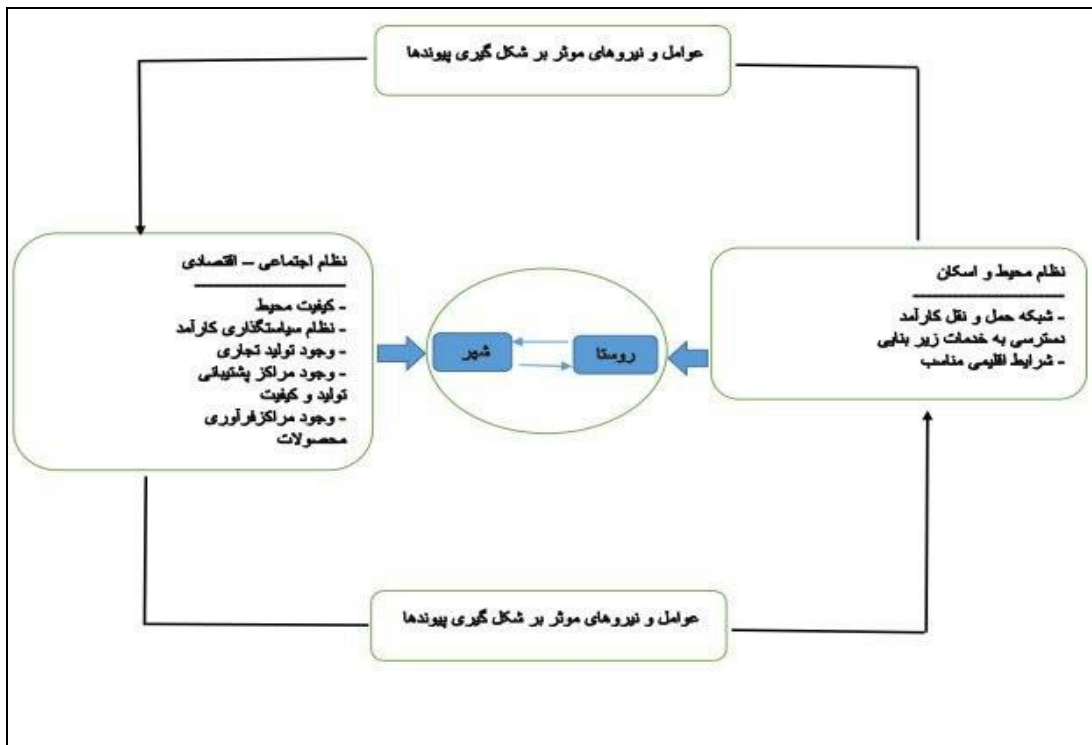
شکل ۱. مدل فضایی پارادایم های شبکه منطقه ای و قطب رشد

بررسی سابقه برنامه ریزی های توسعه فضایی در ایران نشان میدهد که توجه به مقوله برنامه ریزی توسعه، همواره با غلبه برنامه ریز متمرکز و رویکرد بخشی؛ با نوعی تفکر جدا انگاری توسعه روستایی از توسعه شهری و تفکیک قائل شدن بین عرصه های زیستی شهری و روستایی همراه بوده است؛ دیدگاه حاکم و مسلط بر پژوهش حاضر مبتنی بر رویکرد شبکه منطقه ای (بر اساس پیوندهای روستایی - شهری) است. این نظریه بر همبستگی متقابل کانون‌های روستایی و شهری دلالت دارد که به عنوان یک پارادایم نوین در برنامه ریزی ناحیه ای محسوب میگردد. از دیدگاه داگلاس پیوندهای روستایی - شهری به جریانهای مردم، محصولات کشاورزی، تولیدات شهری، سرمایه، اطلاعات و نوآوری مابین کانون‌های روستایی و شهری اطلاق می گردد (داگلاس، ۲۰۰۰: ۲۴).

مطالعات او نشان می دهد که ارزش یک سیستم سکونتگاهی یکپارچه در این است که کارایی به صورت مکانی بروز می کند. این سیستم این امکان را به وجود می آورد تا آن دسته از خدمات، تسهیلات و تاسیسات زیر بنایی را که نمی توان به لحاظ صرفه اقتصادی در روستاهای کوچک و آبادیها مستقر کرد، برای جمعیت پراکنده در یک مکان مرکزی قابل دسترسی نمود. به عبارت دیگر سرمایه ها بایستی از نظر استراتژیکی در سکونتگاههای شهری استقرار یابند تا بتوانند برای جمعیت زیادی که در آنجا و در نواحی روستایی نسبتا کم تراکم پیرامون آن سکونت دارند، به آسانی قابل دسترسی باشند (نظری، ۱۳۸۰: ۷۷). این تمرکز مکانی با عقب ماندگی نواحی دیگر همراه خواهد بود و نتیجه آن قطب بندی منطقه ای و گسترش ناهمگون توسعه از نظر جغرافیایی است. (مهندسان مشاور، DHV، ۱۳۷۱: ۴۶).

رویکرد توسعه آگروپلیتن در دهه ۱۹۷۰ میلادی در واکنش به روال جاری برنامه ریزی های توسعه، که راهبرد نیاز های پایه نیز از پر نفوذ ترین آنها بود، با نگرشی فضایی توسط جان فریدمن و مایک داگلاس مطرح گردید. مرکز آن آگروپلیس از ۵ تا ۳۰ هزار نفر جمعیت با شبکه ارتباطی خوبی با تمام نقاط درون قلمرو برخوردار است. منظومه در مجموع بین ۲۰ تا ۱۰۰ هزار نفر جمعیت داشته که مقیاس مناسب برای شناخت نسبی ساکنین؛ مشارکت همه جانبه و حسابرسی متقابل در نظر گرفته شده است (kenneth, 2005: 78).

مایک داگلاس متجاوز از ۲۰ سال پس از مشارکت در طرح رویکرد آگروپلیتن، راهبرد شبکه منطقه ای را در چارچوب (پیوند های شهری - روستایی) ارائه داده است. این راهبرد قواعد و اصول به کار گرفته شده در رویکرد آگروپلیتن را با جهت گیری جدید در زمینه ی محیط زیست، عدم تمرکز مردم سالارانه و الزامات فرایند جهانی شدن ترکیب می کند. (تقی زاده و صرافی، ۱۳۷۸: ۷۸). داگلاس با توجه به چالش های

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

روش تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی-تحلیلی و براساس هدف کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش شامل ۴۶ روستای بخش مرکزی شهریار بوده است. حجم نمونه کالبدی در این پژوهش برابر با ۱۳ وستا و نمونه انسانی برابر با ۳۸۱ نفر است. بخش مرکزی شهر شهریار دارای ۶ دهستان و ۴۶ روستا است. با توجه به پراکنش روستاها و همچنین این نکته که از همه ی دهستان‌ها در نمونه مورد بررسی روستا وجود داشته باشد در گام اول از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و سپس از نمونه‌گیری تصادفی استفاده گردید. بنابراین شش دهستان به عنوان شش خوشه در نظر گرفته شدند که باید از هر خوشه انتخاب بصورت تصادفی ساده صورت پذیرد. ۱۳ روستا به عنوان روستاهای نمونه انتخاب شد.

برای انجام تحلیل‌های فضایی که در واقع جریان‌های مورد مطالعه بود ابتدا نقشه محدوده مورد مطالعه که بصورت Auto CAD در دسترس بود برای آماده‌سازی و ورود به محیط GIS وارد محیط Auto CAD MAP شد و سپس پس از آماده‌سازی نقشه خروجی را وارد GIS کرده و جریان‌های موجود را با پیاده‌سازی در محیط GIS بر روی نقشه به نمایش گذارده شد. پس از مشخص شدن روستاهای نمونه جهت تعیین حجم نمونه روستاییان و تعداد پرسشنامه‌های مورد نیاز برای جامعه آماری از فرمول کوکران بهره‌گیری شد. بر این اساس حجم نمونه مجموعاً ۳۸۱ نفر برآورد شد. شایان ذکر است انتخاب خانوارها جهت تکمیل پرسشنامه از طریق نمونه‌گیری تصادفی بوده است.

جدول ۱. بخش مرکزی شهریار و روستاهای آن

جامعه (بخش مرکزی شهریار)	خوشه‌ها (دهستان‌ها)	تعداد روستا	نمونه‌ها (روستاها)	جمعیت
جوقین	شامل ۲۰ روستا		اصیل آباد	۴۴۰۱
			قجر تخت رستم	۴۲۷
			حصارساتی	۱۰۴۶
رزکان	شامل ۱۱ روستا		دینار آباد	۵۳۰۱
			قره تپه	۲۰۸
			الورد	۱۴۰۵
فردوس	شامل ۷ روستا		یوسف آباد صیرفی	۲۳۵۱
			رازمره	۱۶
			رامین	۶۴۳
قائم آباد	شامل ۲ روستا		باطری سازی نور	۱۶۵۰
			سعيد آباد	۵۱۹۴
مویز	شامل ۳ روستا		سعیدآباد	۱۴۵۱۹
			قلعه بها	۷۱۳
حجم نمونه		۳۸۱	جمعیت کل	۳۷۸۷۴

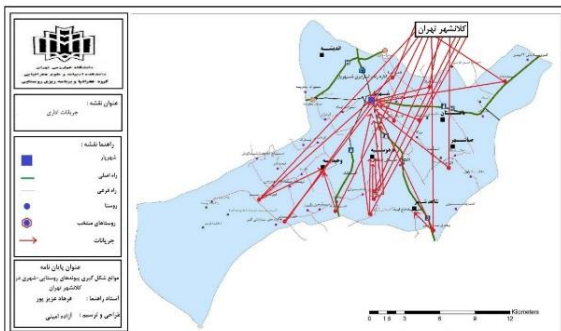
ماخذ (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

بخش مرکزی شهریار

ارائه می‌کند چرا که شهر از نظر امکانات آموزشی در سطح بالاتری قرار دارد. در نقشه زیر این جریان‌ها بصورت فلش آورده شده است.

یافته‌های تحقیق

جریان‌های فضایی شامل جریان کالا و خدمات، جریان سرمایه، جریان مردم و جریان محصول است. جریان کالا و خدمات خود شامل جریان خدمات آموزشی، جریان خدمات بهداشتی-درمانی، جریان خدمات تجاری و جریان خدمات اداری است. در ادامه به بررسی الگوی جریان‌های فضایی در محدوده مورد مطالعه پرداخته می‌شود.

شکل ۳. جریان‌های آموزشی مربوط به روستاهای منتخب و شهر شهریار

همانگونه که مشخص است آموزش در سطح ابتدایی اغلب در خود روستا یا روستای مجاور وجود دارد و نیاز به تامین نیاز آموزشی ابتدایی از فواصل، روستاها و نقاط دورتر نیست اما در مورد آموزش سطح راهنمایی و متوسطه شاهد آن هستیم که این نیاز در هر روستا تامین نمی‌شود و این نیاز در بعضی روستاها و مراکز بخش و شهر شهریار تامین می‌-

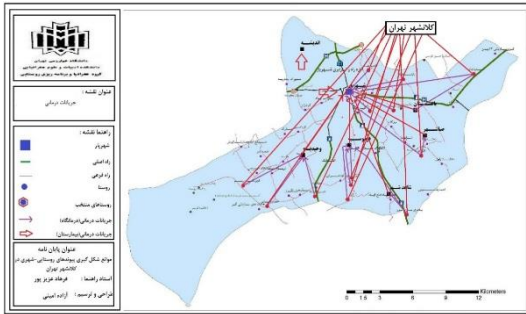
اول، جریان کالا و خدمات

جریان کالا و خدمات یکی از جریان‌های موجود بین شهر و روستا است که خود شامل جریان‌های خدمات آموزشی، خدمات بهداشتی-درمانی، خدمات تجاری و خدمات اداری می‌شود. در ادامه به بررسی این جریان‌ها پرداخته می‌شود.

دوم، جریان خدمات آموزشی

جریان آموزشی از جمله جریان‌های مربوط به قسمت خدمات می‌شود، در واقع خدماتی است که اغلب شهر به روستا

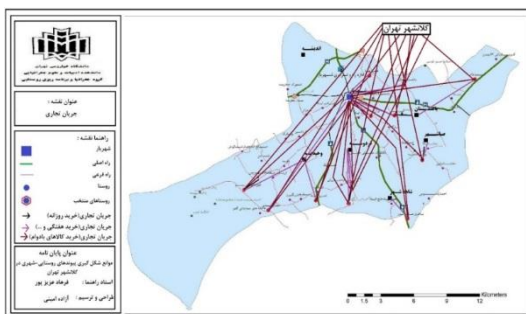
مناسب‌تری را ارائه کند. روستائیان برای رفع نیازهای درمانی خود ابتدا به صباشهر، فردوسی، باغستان، شاهد شهر رجوع می‌کنند و سپس اگر نیاز به ارجاع به بیمارستان داشته باشند از آنجا به بیمارستان‌های شهرهای شهریار و کلانشهر تهران ارجاع داده می‌شوند. بنابراین الگوی سازمان فضایی خدمات درمانی بصورت سلسله‌مراتبی است.

شکل ۴. نقشه جریان‌ات درمانی روستاهای منتخب

چهارم، جریان خدمات تجاری

با توجه به اینکه ارائه بسیاری از خدمات تجاری نیاز به وجود یک آستانه جمعیتی دارد که این آستانه جمعیتی کمتر در روستاها بوجود می‌آید بنابراین بسیاری از خدمات تجاری مورد نیاز روستاها در مراکز دهستان‌ها و یا در شهرها فراهم می‌شود. در شکل ۴-۳ جریان‌ات تجاری روستاهای منتخب نمایش داده شده است.

شکل ۵. نقشه جریان‌ات تجاری روستاهای منتخب

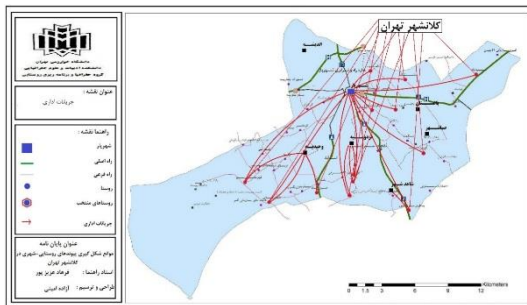
جریان‌ات تجاری شامل جریان تجاری خرید روزانه، خرید هفتگی و ...، خرید کالاهای بادوام می‌شود. اکثر نیازهای مربوط به خرید روزانه در خود روستاها یا روستاهای مجاور اتفاق می‌افتد اما در مورد خریدهای

شود. در واقع در روستاهایی که آموزش سطوح راهنمایی و متوسطه وجود ندارد این نیاز از نزدیکترین نقطه تامین می‌شود. خدمات آموزشی در سطوح عالی یا همان خدمات آموزشی دانشگاهی در سطح شهر تامین می‌شود و با دانشگاه‌ها و مراکز عالی که در شهر شهریار و کلانشهر تهران وجود دارد این نیاز روستائیان برطرف می‌شود. در واقع در مورد جریان آموزشی با توجه به سطوح مختلف می‌توان گفت که الگوی سازمان فضایی این جریان بصورت سلسله‌مراتبی است. این پژوهش برآن است که نشان دهد پیوند ها، علاوه بر عوامل اقتصادی تابع عوامل تاریخی، سیاسی، اجتماعی- فرهنگی و اکولوژیکی (زیست محیطی) حاکم در سطح منطقه هستند و بر این مبنای نحوی متفاوت شکل می‌گیرند (سعیدی و سلطانی، ۱۳۸۶: ۳۷).

سوم، جریان خدمات بهداشتی-درمانی

دسترسی به نیازهای درمانی در سطوح پایین شاید در مراکز روستاهای با جمعیت تقریباً مناسب قابل دسترسی باشد اما نیازهای درمانی در سطوح بالاتر در روستاها قابل دسترسی نیست و روستائیان برای تامین این نیاز خود باید به شهرهای مجاور رجوع کنند. نیازهای درمانی در سطح درمانگاه‌ها و همچنین بیمارستان‌ها ارائه می‌گردد که با توجه به مشکل فرد نیاز به رجوع به یکی از این سطوح را دارد. دسترسی مناسب به سطوح درمانی مناسب یکی از ارکان سلامت جامعه روستایی است و همچنین یکی از شاخص‌های سطح کیفیت زندگی افراد است. هرچقدر سطح پوشش درمانی و سلامت جامعه بالاتر باشد افراد از امنیت خاطر بیشتری برخوردارند. در شکل شماره ۴-۲ نقشه جریان‌ات درمانی روستاهای منتخب آورده شده است. کیفیت ارائه خدمات درمانی توسط شهر می‌تواند تاثیر بسزایی در تسریع روابط شهر و روستا داشته باشد و اگر این رابطه بطور صحیحی برقرار باشد هم می‌تواند برای شهر ایجاد درآمد کند و بواسطه افزایش درآمد امکانات درمانی خود را افزایش دهد و هم اینکه برای روستائیان امکانات درمانی

تامین می‌کنند اما این شهر است که نیازهای روستائیان را در بخش اداری در اکثر سطوح برآورده می‌کند.

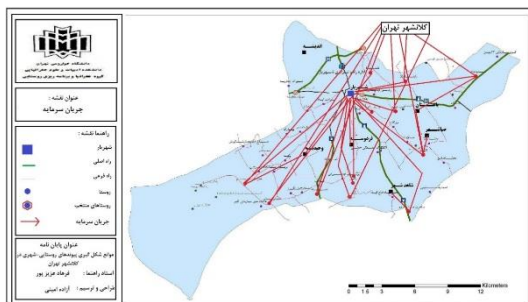

شکل ۶. نقشه جریان‌های اداری روستاهای منتخب

ششم، جریان سرمایه

جریان سرمایه یکی از جریان‌های موثر در پیوندهای شهری روستایی است، جریان سرمایه می‌تواند باعث پیشرفت و توسعه روستاها و هرچه بهتر شدن پیوندهای روستا شهری شود. روستاها استعداد مناسبی برای سرمایه‌گذاری در زمینه‌های صنایع دستی، گردشگری، صنایع تبدیلی و صنایع کوچک دارند.

جریان سرمایه تقریباً یکسویه و از روستا به شهرهای شهریار و کلانشهر تهران است. در واقع روستائیان با سرمایه‌گذاری در بانک‌های موجود در شهر و همچنین سرمایه‌گذاری بصورت ذخیره ارزش با زمین و مسکن شهری و یا سرمایه‌گذاری در صنایع شهری یا کاربری‌های تجاری جریان سرمایه را از روستاها بسوی شهر سوق داده‌اند. با توجه به جریان سرمایه می‌توان الگوی سازمان فضایی این جریان را قطبی دانست.

شکل ۷. نقشه جریانان سرمایه روستاهای منتخب

هفتگی و همچنین کالاهای بادوام این تمرکز بر روی شهر شهریار و کلانشهر تهران است. بنابراین در مورد جریان تجاری می‌توان گفت که الگوی سازمان فضایی این جریان بصورت قطبی است. جریان‌های تجاری بوسیله میزان سود حاصل از این فعالیت‌ها توزیع می‌گردند و این فعالیت‌ها در نقاطی که دارای سودرسانی بیشتری است تمرکز می‌یابند بنابراین منطقی بنظر می‌رسد که تمرکز جریان‌های تجاری بر روی شهر باشد و الگوی سازمان فضایی این جریان بصورت قطبی باشد گرچه قطبی بودن این جریان باعث می‌شود که دسترسی برای روستاهای با فاصله بیشتر هزینه بیشتری را به همراه بیاورد اما می‌توان با بهبود وضعیت حمل و نقل بین روستا-شهری این وضعیت را بهبود بخشید.

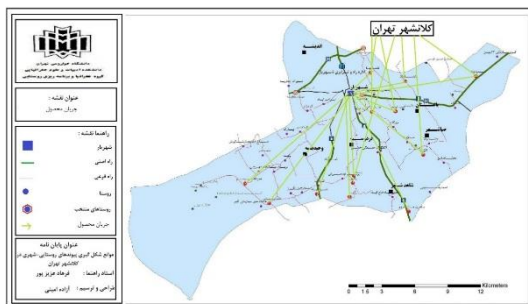
پنجم، جریان خدمات اداری

یکی از جریان‌هایی که پس از تشکیل دولت و سیستم اداری همیشه بین شهر و روستا برقرار بوده است جریان اداری یا همان ارائه خدمات اداری شهر به روستا است. با توجه به اینکه بسیاری از خدمات اداری برای ارائه شدن نیاز به یک آستانه جمعیتی دارد و این آستانه جمعیتی در روستاها شکل نمی‌گیرد بنابراین روستاها برای تامین نیازهای اداری خود به شهرهای مجاور از جمله شهریار و کلانشهر تهران رجوع و نیاز خود را برطرف می‌کنند. ۱۳ روستای منتخب این پژوهش نیز برای تامین نیازهای اداری خود در سطح بالاتر به شهر رجوع می‌کنند و نیاز اداری خود را برطرف می‌کنند. در نقشه زیر جریان‌های اداری برقرار بین روستاهای منتخب و مقصدشان را به نمایش گذاشته ایم.

الگوی غالب در جریان خدمات اداری بصورت متمرکز و قطبی است و شاهد این هستیم که اکثریت تامین این جریان از سوی شهر است و در واقع اغلب نیازهای اداری روستائیان را شهر بصورت مستقیم تامین می‌کند گرچه در نیازهای سطح پایین مراکز دهستان نیز تا حدودی نیازهای اداری روستائیان را

هفتم، جریان جمعیت

باشند. محصولات دامی و کشاورزی روستائیان پس از جمع آوری و بارگیری به میدان‌های میوه و تره بار یا کارخانجات فرآوری محصولات لبنی انتقال داده می‌شوند تا در اختیار مصرف‌کننده نهایی قرار گیرند. روستاها در تولید محصولات دامی بخصوص شیر تحت تاثیر نزدیکترین کارخانجات لبنیات قرار می‌گیرند چرا که محصولاتی مانند شیر نیاز به انتقال سریع و کوتاه مدت به مراکز جمع آوری و فرآوری دارد تا این محصول فاسد نشود. در مورد محصولات کشاورزی نیز بنا به نوع محصول باید بازارهای نزدیکتر برای فروش محصول را انتخاب کرد.

شکل ۹. نقشه جریانان محصول روستاهای منتخب

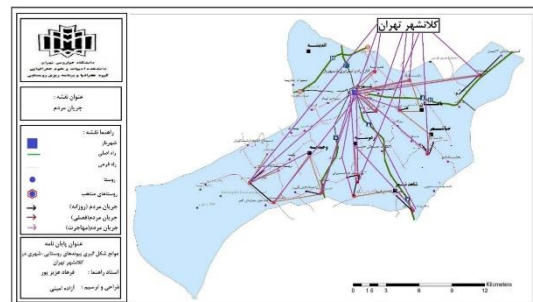
تمرکز بازار فروش محصولات کشاورزی و دامی شهر شهریار است. البته بعضی از این محصولات قبل یا پس از فرآوری از شهریار به تهران یا شهرهای اطراف نیز انتقال داده می‌شود. با توجه به اینکه جریان محصول از روستاها به شهر شهریار است بنابراین می‌توان الگوی سازمان فضایی جریان محصول را بصورت قطبی دانست.

نهم، جریان ابداع و نوآوری

با پیشرفت تکنولوژی و رشد علم نیاز بشر به تکنولوژی بیش از پیش شده است و انتشار تکنولوژی از کلانشهرها به شهرها و سپس از آنجا به سایر مناطق پیرامونی است. با توجه به این روند انتقال تکنولوژی به روستاها با تاخیر همراه است و از اینرو روستائیان نیازهای تکنولوژیک خود را از شهرها فراهم می‌کنند.

حرکات جمعیتی همیشه از نکات قابل بررسی و تاثیر گذار در روندهای روستا-شهری بوده است. این حرکات جمعیتی به سه دسته جریان حرکات جمعیتی به صورت روزمره، فصلی و حرکات مهاجرتی تقسیم بندی می‌شود. در واقع جریان مردم بصورت روزمره همان جریان تامین خرید و مایحتاج روزانه روستائیان است که اغلب در خود روستا یا روستاهای مجاور تامین می‌شود. جریان‌های فصلی که شامل کار در روستاها یا شهر بصورت فصل‌های خاصی از سال در شهر می‌شود نیز از دیگر جریانان مردم است که این جریانان در بعضی از روستاها دیده می‌شود که اغلب از روستا به روستای دیگر یا از روستا به شهر است. جریان‌های مهاجرتی که باعث تغییر جمعیت روستا می‌شود از مهم‌ترین جریان‌های مورد بررسی در بخش جریان مردم است.

جریانان مردم در سطح روزمره بیشتر درون روستایی یا تامین بوسیله روستاهای مجاور است و جریانان فصلی تنها در چند روستا دیده می‌شود و جریانان مردم بصورت مهاجرت نیز بصورت روستاها به شهر شهریار یا شهر تهران است. بنابراین الگوی سازمان فضایی جریانان مردم را می‌توان قطبی دانست.

شکل ۸. نقشه جریانان مردم روستاهای منتخب

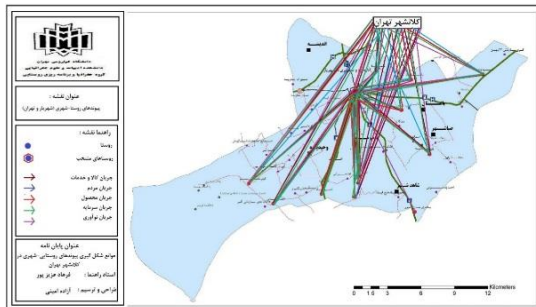
هشتم، جریان محصول

جریان محصول شامل محصولات کشاورزی و دامی می‌شود. با توجه به اینکه محصولات کشاورزی و دامی تولیدی روستاها بیش از نیاز خود روستاها است بنابراین این محصولات برای فروش رسیدن به بازارها باید ارائه گردند. یکی از بازارهای بزرگ و پر مصرف محصولات کشاورزی و دامی روستائیان شهر و کلانشهرها می‌باشند.

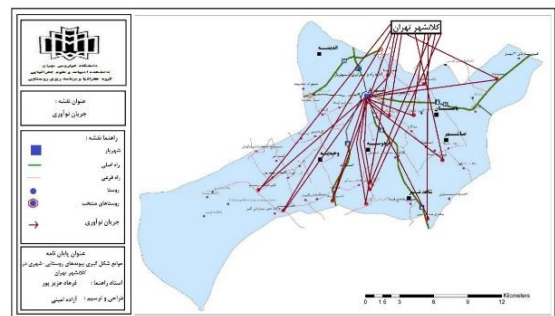
جدول ۲. الگوی فضایی جریان‌های روستا-شهری

ردیف	جریان	زیر گروه جریان	الگوی فضایی
۱	کالا و خدمات	خدمات	سلسله مراتبی
		آموزشی	سلسله مراتبی
۲	سرمايه	بهداشتی	سلسله مراتبی
		درمانی	سلسله مراتبی
۳	مردم	تجاری	قطبی
		اداری	قطبی
۴	نوآوری	سرمايه	قطبی
۵	محصول	مردم	قطبی
		نوآوری	قطبی
		محصول	قطبی

کند. این جریان از کلانشهر تهران و شهر شهریار به روستاهای منتخب جاری است. در واقع روستاهای منتخب ابداع و نوآوری خود را تحت تاثیر شهر شهریار و کلانشهر تهران می‌بینند و بدین ترتیب می‌توان الگوی سازمان فضایی این جریان را الگوی قطبی دانست چراکه تمامی روستاهای منتخب جریان ابداع و نوآوری خود را وابسته به شهر شهریار و تهران می‌دانند. روستاهایی که به لحاظ فاصله مکانی به تهران و شهریار نزدیکتر می‌باشند بدون شک تحت تاثیر بیشتر ابداع و نوآوری این شهرها قرار دارند و همچنین روستاهایی که دهیارهای آنها تمرکز بیشتری بر انتقال نوع آوری‌ها از شهر به روستاهای خود برا افزایش کیفیت زندگی و آسان سازی زندگی دارند بصورت پیشگام در بین سایر روستاها قرار می‌گیرند.

شکل ۱۱. نقشه پیوندهای روستا-شهری شهریار و تهران با روستاهای منتخب

شکل ۱۰. نقشه جریانان ابداع و نوآوری روستاهای منتخب

یازدهم، موانع شکل‌گیری پیوند

الف) دسترسی به خدمات زیربنایی

یکی از عواملی که می‌تواند پیوندهای روستا-شهری را تقویت کند و یا خود مانعی بر شکل‌گیری پیوندهای روستا-شهری باشد دسترسی مطلوب به خدمات زیربنایی است. برای سنجش اثر این مهم که آیا در روستاهای منتخب دسترسی به خدمات زیربنایی بعنوان یک عامل موثر و محرک پیوندهای روستا-شهری است یا بعنوان یک مانع بر شکل‌گیری پیوندهای روستا-شهری از آزمون تی تک نمونه ای استفاده گردیده است. آزمون تی تک نمونه در سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای ۵ درصد استفاده گردید که نتایج به شرح جدول ذیل است.

جریان ابداع و نوآوری که از شهر شهریار و کلانشهر انتشار می‌یابد نمایش داده شده است. در واقع می‌توان گفت که شهر شهریار نیز خود تحت نفوذ کلانشهر تهران در جریان ابداع و نوآوری قرار دارد.

دهم، الگوی سازمان فضایی (قطبی، سلسله مراتبی، شبکه

ایی)

با بررسی الگوی فضایی جریان‌های کالا و خدمات، سرمايه، مردم، محصول و ابداع و نوآوری مشخص گردید که الگوی سازمان فضایی پیوندهای روستاهای منتخب با شهر شهریار و کلانشهر تهران در واقع بیشتر جریان‌های روستاهای منتخب بصورت مستقیم به شهر شهریار و کلانشهر تهران وصل می‌گردد.

همانطور که در جدول ۴ نمایش داده شده است در سطح معناداری ۰,۰۰۰ و سطح خطای ۵ درصد می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد بیان داشت که شبکه حمل و نقل بین روستاهای مورد مطالعه و شهر شهریار کارآمد است و به عنوان موانع شکل‌گیری پیوندهای روستا-شهری شناخته نمی‌شود.

ج) نظام سیاستگذاری کارآمد

نظام سیاستگذاری کارآمد می‌تواند پیوندهای روستا-شهری را ایجاد و هدایت کند. هرچقدر سیستم از یک نظام سیاستگذاری کارآمد برخوردار باشد پیوندهای روستا-شهری مطلوب‌تر و دارای تداوم بیشتری خواهد بود. در ادامه برای ارزیابی نظام سیاستگذاری از آزمون تی تک نمونه‌ای در سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای ۵ درصد استفاده گردید که نتایج به شرح جدول ذیل است.

جدول ۵. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای (نظام سیاستگذاری کارآمد)

ارزیابی	مقدار تست : ۳		فاصله اطمینان	معیار	نتیجه
	حد بالا	حد پایین			
	۱	۰			
کارآمدی نظام سیاستگذاری	۰	۰	۰	۰	۰
تداوم پیوند	۰	۰	۰	۰	۰

ماخذ(یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵)

همانطور که در جدول ۵ نمایش داده شده است در سطح معناداری ۰,۰۰ و سطح خطای ۵ درصد می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد بیان داشت که نظام سیاستگذاری کنونی از کارایی لازم برخوردار نیست و این خود مانعی بر شکل‌گیری و تداوم پیوندهای روستا-شهری است.

جدول ۳. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای (دسترسی به خدمات زیربنایی)

ارزیابی	مقدار تست : ۳		فاصله اطمینان	معیار	نتیجه
	حد بالا	حد پایین			
	۰ <th>۰ </th>	۰			
دسترسی به خدمات زیربنایی	۰	۰	۰	۰	۰

ماخذ(یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵)

همانطور که در جدول ۳ نمایش داده شده است در سطح معناداری ۰,۰۰۰ می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد بیان داشت که دسترسی به خدمات زیربنایی به عنوان یکی از موانع شکل‌گیری پیوند های روستا-شهری است.

ب) موانع شبکه حمل و نقل کارآمد

حمل و نقل همیشه یکی از نیازهای بشر بوده است و این نیاز تحت یک شبکه حمل و نقل مناسب به بهترین شکل خود پاسخ داده می‌شود. حمل و نقل از روستایی به روستای دیگر اکثرا توسط وسایل حمل و نقل خود روستائیان یا بوسیله مینی بوس انجام می‌گیرد اما حمل و نقل های برون شهری اکثرا از طریق ترمینال های موجود در شهرها ارائه می‌گردد. نتایج بدست آمده در جدول پایین مربوط به روستاهای منتخب است و برای تعمیم نتایج نمونه به جامعه از آزمون تی تک نمونه در سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای ۵ درصد استفاده گردید که نتایج به شرح جدول ذیل است.

جدول ۴. نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای (شبکه حمل و نقل کارآمد)

ارزیابی	مقدار تست : ۳		فاصله اطمینان	معیار	نتیجه
	حد بالا	حد پایین			
	۰ <th>۰ </th>	۰			
کارآمدی شبکه حمل و نقل	۰	۰	۰	۰	۰

ماخذ(یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۵)

(د) شرایط اقلیمی مناسب

شرایط اقلیمی مناسب می‌تواند بعنوان یکی از عوامل تاثیر گذار بر بهبود پیوندهای روستا-شهری عمل کند و البته شرایط اقلیمی نامناسب می‌تواند نقطه مقابل باشد و مانعی بر شکل‌گیری مطلوب پیوندهای روستا-شهری شود. در ادامه با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای به بررسی اینکه شرایط اقلیمی حاکم بعنوان مانعی بر شکل‌گیری پیوندهای روستا-شهری است یا خیر پرداخته شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون تی تک نمونه ای (کیفیت خدمات)

مقدار تست : ۳		ارزیابی	تغییر	III	سطح معناداری	انحراف میانگین	فاصله اطمینان
حد بالا	حد پایین						
۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱

ماخذ(یافته های پژوهش، ۱۳۹۵)

همانطور که در جدول ۷ نمایش داده شده است در سطح معناداری ۰,۰۰۱ و سطح خطای ۵ درصد می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد بیان داشت که کیفیت خدمات یک مانع برای پیوندهای روستا-شهری است و می‌توان با افزایش کیفیت خدمات نه تنها این مانع را برطرف کرد بلکه در پایداری این پیوندها و گسترش پیوند های روستا-شهری اثر گذار بود. افزایش کیفیت خدمات در پیوندهای روستا-شهری باعث استقبال بیشتر روستائیان از این پیوندها و از این رو باعث گسترش و تدام این پیوندها در سطح روستا-شهر می‌شود.

(و) وجود مراکز پشتیبان تولید و کیفیت ارائه خدمات آن

وجود مراکز پشتیبان مناسب و با کیفیت ارائه خدمات مطلوب می‌تواند بر شکل‌گیری و تداوم پیوندهای روستا-شهری تاثیر گذار باشد. برای تعمیم نتایج نمونه به جامعه از آزمون تی تک نمونه در سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطای ۵ درصد استفاده گردید که نتایج به شرح جدول ذیل است.

جدول ۶. نتایج آزمون تی تک نمونه ای (شرایط اقلیمی مناسب)

مقدار تست : ۳		ارزیابی	تغییر	III	سطح معناداری	انحراف میانگین	فاصله اطمینان
حد بالا	حد پایین						
۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱	۰.۰۰۱

ماخذ(یافته های پژوهش، ۱۳۹۵)

همانطور که در جدول ۶ نمایش داده شده است در سطح معناداری ۰,۰۰۱ می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد بیان داشت که شرایط اقلیمی حاکم بر روستاهای مورد مطالعه و شهر شهریار در شکل‌گیری پیوندهای روستا-شهری مطلوب است.

(ه) کیفیت خدمات

کیفیت خدمات می‌تواند تاثیر بسزایی بر تدام پیوندهای روستا-شهری و حتی گسترش آن بگذارد و این کیفیت هرچه بالاتر باشد ترغیب برای گسترش و حفظ این پیوندها بیشتر و بیشتر می‌شود. در ادامه با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای در سطح اطمینان ۹۵ درصد به آزمون کیفیت خدمات پرداخته شد.